

lunan Arış vadisinin batı yakasında yer almaktadır. Şehrin 1986 sayımına göre nüfusu 67.638, bölgenin nüfusu ise 136.663'tür.

Arış, Mısır'ın fethi sırasında Amr b. As tarafından alınarak İslâm topraklarına katılmıştır (18/639). İbn Battûta ve Yâkut el-Hamevî Arış'ı anlatırken "han" adı verilen misafirhanelerden ve alışveriş merkezlerinden bahsederler. Stratejik bir mevkiye sahip olan şehir, Mısır'ı fetheden Arap ve Osmanlı ordularının geçtiği önemli bir yerd. Nitekim Yavuz Sultan Selim Mısır fethine giderken deniz yolunu takip ederek Arış'ten geçmiş ve orada bugün de mevcut olan bir cami inşa ettirmiştir (1516). I. Dünya Savaşı'na kadar ayakta duran Arış'teki Osmanlı kalesi 1560'ta Kanûnî Süleyman tarafından yaptırılmıştır. 18 Şubat 1799'da Napolyon tarafından işgal edilen Arış'ı aynı yılın 17 Kasımında Osmanlılar özel bir anlaşmayla geri aldılar. 24 Ocak 1800 tarihinde Napolyon ile Osmanlılar arasındaki anlaşma burada yapılmış ve Fransızlar hiçbir kayıt ve şart ileri sürmeden Mısır'ı terketmişlerdir. 1882'de İngilizler'in Mısır'ı işgalinden sonra Londra Muahedesi ile Mısır Mehmed Ali Paşa'ya bırakılırken bu ülke ile Osmanlı Devleti arasındaki sınır Arış civarından Akabe'ye uzanan bir hat boyunca tesbit edilmişti. 1906'da Osmanlı Devleti'nin Hicaz demiryolu üzerinde önemli bir mevki olan Akabe ve yakınlarındaki Tâbe'yi işgali ve ardından İngiltere'nin ultimatomu ile burayı tahliye etmesi üzerine, Mısır topraklarında kalan Arış civarından Akabe körfezine uzayan sınır iki ülke heyetleri arasında yeniden belirlendi. Şehir, 20 Aralık 1916'da Filistin'e doğru yola çıkan İtilâf kuvvetlerinin eline geçti. I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı ordusu Süveyş Kanalı istikametinde hareket ettiği sırada Arış'ten geçmemiş, fakat oraya bir sahil muhafaza müfrezesi gönderilmiştir. Arış 1917'de Osmanlı kuvvetlerinin bölgeyi tahliyesi üzerine İngiliz işgali altına girmişse de savaştan sonra Mısır'a terkedilmiştir. 1967 yılında Sînâ'nın İsrail tarafından işgal edilmesinden sonra bir süre İsrail idaresinde kalan Arış daha sonra Eylül 1978'de yapılan Camp David Antlaşması'yla Mısır'a iade edildi. Osmanlılar devrinde yetişen ve sonradan Ezher şeyhi olan meşhur fıkıh âlimi Abdurrahman b. Ömer el-Arîşî (ö. 1179/1765) ile muhaddis Ahmed b. İbrâhim b. Feth el-Arîşî buradan yetişen tanınmış ilim adamlarındandır.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâmûsü'l-a'lâm, IV, 3145; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, IV, 113-114; Kazvîni, *Âşârü'l-bilâd*, Beyrut 1969, s. 221; İbn Battûta, *Tuhfetü'n-nüzzâr*, I, 70; Makrîzî, *el-Hitât*, I, 210-211; Himyerî, *er-Raüdü'l-mi'âtar* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1975, s. 410; C. Bouchard, *La Chute del-Arich* (nşr. G. Wiet), Kahire 1945; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, V, 359 vd.; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 78; Hasan İbrâhim, *İslâm Tarihi*, I, 301-302; Mustafa Murad ed-Debbâğ, *Bilâdü'nâ Filisîn*, Amman 1405/1985, I, 135, 138, 139, 406, 416, 421; *The Middle East and North Africa 1984-1985*, London 1985, s. 73; F. Buhl, "el-^cArîş", *IA*, IV, 221; a.mlf., "al-^cArîsh", *El²* (İng.), I, 630.

MUSTAFA L. BİLGE

ÂRİYET

(الاریة)

Bir kimseye
bir süre kullanmak üzere
karşılıksız verilen mal.

Arapça'da daha çok **âriyyet** şeklinde kullanılan kelimenin kökünde "nöbetleşme" mânası bulunmaktadır. Bazı diller **âriyyet**in **âr** (utanma, hayâ) ve **ariyye** (bağış) kelimeleri ile münasebeti üzerinde de durmuşlardır. Arapça'da **âriyyet** karşılığında **âre**, **muâr**, **müsteâr** kelimeleri de kullanıldığı gibi **âriyyet** vermeye **iâre**, verene **muîr**, **âriyyet** almaya **istiâre**, alana da **müsteîr** denmektedir (*Mecelle*, md., 766-767).

Bir fıkıh terimi olarak **âriyyet**, Hanefî ve Mâlikîler'e göre, dönülmesi kabil olmak üzere menfaati karşılıksız olarak başkasına temlik edilen (devredilen) maldır. Şâfiî ve Hanbelîler'e göre ise menfaat mülkiyeti değil, intifâ hakkı devredilen maldır. Hanefî âlimlerden Kerhî de ikinci tarifi kabul etmektedir. İkisi arasındaki fark, birinci tarife göre **âriyyet** alan kimsenin bunu başkasına iâre hakkının bulunması, ikinciye göre ise böyle bir hakkının bulunmayıp sadece kullanım hakkının mevcut olmasıdır.

Kur'an-ı Kerim'de geçen "mâûn" kelimesini (bk. el-Mâûn 107/7) müfessirler, karşılıklı yardımlaşmanın birer örneği olan zekât ve **âriyyetle** açıklarlar. Buna göre Kur'an **âriyyeti** teşvik etmiş, buna engel olanları ise kınamıştır. Hz. Peygamber'in **âriyyetin** meşrûluğu ile ilgili sözleri yanında bizzat kendisinin de **âriyyet** aldığına dair hadisler vardır (bk. Wensinck, *Mu'cem*, "e-âre", "isti-âre", "âriyye" md.leri). Bunlara dayanarak İslâm hukukçuları meşrû kullanımlar için **âriyyet** vermenin müstehap olduğunu belirtmişlerdir. Gayri meşrû bir yolda kullan-

mak söz konusu olduğunda ise **âriyyet**, yerine göre mekruh ve haram sayılmıştır.

Âriyyetin Unsurları. Hanefîler'e göre **âriyyet** vermenin unsurları (rükünleri) icap ve kabul veya onun yerini tutan teâtîdir; yani sarîh bir irade beyanı ile veya iâreye delâlet edecek bir karînenin bulunması halinde irade beyanı olmaksızın bir malî **âriyyet** olarak alıp kullanmadır. Diğer mezhepler ise iârenin unsurlarını muîr, müstâir, **âriyyete** konu olan mal, irade beyanı olarak dörde ayırırlar. İki görüş arasındaki fark öze değil şekle yöneliktir. İrade beyanı zaruri olarak bu beyanın taraflarını ve konusunu da içine aldığından Hanefîler bunların ayrıca belirtilmesine gerek görmemişlerdir.

Şartları. Unsurlarından ayrı olarak iâre de taraflarla ve **âriyyet** alınan malla ilgili şu şartların da bulunması icap eder: 1. **Âriyyet** verenin ve alanın akıllı olması gerekir; Hanefîler'e göre bulûğ ve reşid olma şart değildir (*Mecelle*, md. 809). Buna göre eksik ehliyetli mümeyyiz küçükler kanunî temsilcilerinin rızasıyla **âriyyet** alıp verebilirler. Diğer mezheplere göre ise **âriyyet** verenin tam ehliyetli, alanın da tamamen lehte olan akidleri yapmaya ehil olması gerekir. Bu mezheplere göre **âriyyet** verme tamamen aleyhte bir muamele olduğundan eksik ehliyetlilerin (mümeyyiz küçük, sefih, köle) **âriyyet** vermesi kabul edilmemiş, alan bakımından ise, tamamen lehte bir tasarruf olduğundan, teberra kabule ehil olmaları yeterli görülmüştür. Hanefîler iârede malın kendisinin (aynının) değil menfaatinin temlik edildiğini ve her zaman dönülebilir (gayri lâzım) bir akid olduğunu göz önüne alarak bunu muîr bakımından tamamen aleyhte bir muamele kabul etmemişler ve alım satım gibi eksik ehliyetlilerin izinle yapabilecekleri akidler arasında saymışlardır. 2. **Âriyyet** olarak verilen malın tüketilen değil kullanılan bir mal olması gerekir. Tüketilerek faydalanılan mallar **âriyyet** akidinin değil **karz*** akidinin konusu olurlar. Bu tür malların aynının değil mislinin iadesi mümkündür. Halbuki **âriyyete** kural olarak malın misli değil aynı iade edilir. Para da bu anlamda tüketilen bir mal kabul edilir ve **âriyyete** değil karza konu olur. Bunun bir istisnası tabii semerelerde (zevâid-i munfasıla) görülmektedir. Süt, yün, meyve gibi tabii semerelerinden faydalanılan hayvanların vb. malların **âriyyetinde** bu tür malların aslının değil semerelerin tüketilmesi söz konusu olmaktadır. 3. Akdin tamam olması ve **âriyyet** alanın malın menfaatine mâlik

olması için teslim şarttır (*Mecelle*, md. 810). İâre, alan bakımından karşılıksız kazanma anlamına gelen bir hukukî muameledir. Hibede de olduğu gibi bu tür bir muamelenin tamam olabilmesi teslimine bağlıdır. 4. Âriyet verenin rakabeye (çıplak mülkiyet) sahip olması şart değildir; menfaate mâlik olması yeterlidir. Bunun sonucu olarak Hanefî ve Mâlikîler'e göre sadece mal sahipleri değil, âriyet alanlar ve kiraclar da menfaatine mâlik oldukları malları âriyet olarak verebilirler.

Hükmü. Âriyetin hükmü, bu maksatla alınan malın karşılıksız olarak kullanımıdır. Kullanımın karşılığı olarak bir bedelin tesbit edildiği durumlarda bu bir âriyet değil kira*dır.

Kullanım şekli, âriyetin mutlak veya mukayyet olmasına göre değişmektedir. Mutlak âriyette müsteîr, örf ve âdetin çizmiş olduğu sınırlar içerisinde, aldığı malı dilediği yer, zaman ve şekilde kullanılabilir (*Mecelle*, md. 816). Bizzat kendisi kullanabileceği gibi başkasına da kullanılabılır (*Mecelle*, md. 819). Fakat izinsiz olarak başkasına kiralayamaz, rehin olarak veremez.

Âriyet zaman ve mekânla sınırlandırılmışsa bu sınırlar içerisinde kullanılması zorunludur. Buna aykırı kullanım, âriyet alan için bir teaddî (hukuka aykırılık) teşkil eder ve âriyet alınan malda bir zarar ve ziyanın meydana gelmesi durumunda bunun sebebi ne olursa olsun, âriyet alan için bir tazmin yükümlülüğü doğar. Mukayyet âriyet, kullanım şekli ve kullanacak kimse bakımından da sınırlandırılabilir. Yalnız binilmek üzere âriyet alınan bir hayvanla yük taşınmaz. Başkasının kullanması açıkça yasaklanan bir âriyeti ancak müsteîr kullanabilir.

Âriyet verme, âriyet için ister bir süre belirtilmiş olsun ister olmasın, taraflar açısından her zaman dönülmesi kabil (gayri lâzım, câiz) bir hukukî muameledir. Buna göre âriyet veren dilediği zaman malını geri isteyebilir. Alan da istediği zaman aldığı iade edebilir. Yalnız belirli bir süre için verilen âriyette bu sürenin dolmasından önce geri isteme mekruh kabul edilmiştir. Fakat yine de istendiğinde iade edilmek mecburiyeti vardır. Ancak ağaç dikmek veya bina yapmak üzere belirli bir süre için âriyet verilen arazinin bu sürenin dolmasından önce geri istenmesi durumunda âriyet alanın belirli şartlarla tazminat talep etme hakkı vardır (*Mecelle*, md.

831). Bu konudaki genel kuraldan ziraat için âriyet verilen arazi müstesnadır. İster belirli bir süre için ister böyle bir süre sınırı olmaksızın âriyet verilmiş olsun, bu tür arazi hasat zamanından önce geri istenmez (*Mecelle*, md. 832). Âriyet alan, geri istenmiş de olsa hasat anına kadar araziye elinde tutabilir. Ancak bunun için talep anından itibaren arazinin değer kirasını (ecr-i misil) ödemek zorundadır. Mâlikîler bu konuda mutlak ve belirli bir zamanla sınırlı âriyeti birbirinden ayırırlar. Mutlak âriyet her zaman geri istenebilirse de belirli bir süre ile sınırlı âriyet bu sürenin dolmasından önce istenemez. Bu tür âriyet Mâlikîler'e göre süresi içerisinde lâzım (dönülmesi kabil olmayan) bir akid olmaktadır.

Âriyet alınan mal için yapılan masraflar Hanefîler'e göre âriyet alan üzerinedir (*Mecelle*, md. 815). Burada masraftan maksat, daha ziyade âriyet alınan hayvan vb. için yapılan yiyecek masraflarıdır. Şâfiî ve Hanbelî hukukçulara göre bu masraflar âriyet verene aittir. Mâlikî mezhebinde farklı görüşler olmakla birlikte hâkim görüş, âriyet verene ait olduğu noktasında toplanmaktadır.

Âriyet Alanın Sorumluluğu. Âriyet alınan mal Hanefî mezhebine göre emanet hükmündedir; müsteîrin kullanım veya muhafazada bir haksız fiili veya kusuru olmaksızın kısmen veya tamamen hasara uğraması durumunda bir tazmin mükellefîyeti doğmaz (*Mecelle*, md. 813). Âriyet alınan malın çalınması veya âriyeten oturuşun evin bir zelzelede yıkılması örneklerinde müsteîr için kusur veya haksız bir fiil söz konusu değildir. Mutlak âriyette kusurun sınırını örf ve âdet, mukayyet âriyette ise tesbit edilen kayıtlar belirlemektedir.

Hanbelî mezhebine göre ise âriyet alınan mala gelen her türlü zarar ve ziyayı müsteîr ödemek zorundadır. Mâlikîler ve Şâfiîler bu iki görüş arasında yer almaktadırlar. Mâlikîler, âriyet alınan malın kapalı bir yerde muhafaza altına alınabilir veya alınamaz oluşuna göre iki türlü sorumluluk kabul etmektedirler. Elbise, ziynet eşyası gibi kapalı bir yerde saklanan mallar zayi olduklarında âriyet alan tarafından her durumda tazmin edilirler. Bu tür eşyada Mâlikîler müsteîr için farazî bir kusur kabul etmektedirler. Ancak bu farazî kusurun aksi her zaman ispat edilip sorumluluktan kurtulma imkânı vardır. Böyle kapalı bir yerde saklanmayan ve muhafaza altına alınamayan mallarda ise Hanefîler'in gö-

rüşüne paralel olarak ancak âriyet alanı isnadı mümkün bir fiil veya kusur durumunda tazmin yükümlülüğü söz konusu olmaktadır. Şâfiîler de hasarın âriyet alınan malın kullanımı anında veya başka zamanlarda meydana gelişine göre sorumluluğu farklı tesbit etmektedirler. Mütat kullanım sırasında meydana gelen hasardan âriyet alan sorumlu değildir; kullanım dışındaki zamanlarda meydana gelen her türlü zarar ve ziyandan ise sorumludur.

İârenin Sona Erişi. Muvakkat âriyet sürenin dolmasıyla iade edilir. Süre bittikten sonra âriyeti mazeretsiz olarak elde tutmak bir tazmin sebebidir. Süre belirlenmeyen âriyet ise âriyet verenin geri istemesi veya alanın iade etmesiyle sona erer. Bunun dışında taraflardan birinin ölümüyle de âriyet akdi son bulur (*Mecelle*, md. 807). Mâlikî ve Hanbelî hukukçulara göre ölüm âriyetin sona ermesi için bir sebep değildir. Ayrıca iâre bir masrafi gerektirirse bu âriyet alana aittir.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-‘Arab, “‘avı” md.; *et-Ta‘rifât*, “‘ariye” md.; Tehânevî, *Keşşâf*, “‘ariye” md.; *Kâmus Tercümesi*, “‘avı” md.; Wensinck, *Mu‘cem*, “‘âre”, “isti‘âre”, “‘ariyye” m.d.leri; Serahsî, *el-Mebsût*, XI, 133-150; Kâsânî, *Bedâ‘i‘*, VI, 214-218; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid*, II, 262-263; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Kahire, ts. (Mektebetü İbn Teymiyye), V, 220-237; İbnü'l-Hümmâm, *Fethu'l-kadîr*, Kahire 1389/1970, IX, 3-18; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Kahire 1386/1967, V, 115-129; Harâşî, *Şerhu Muhtaşan Hâil*, Bulak 1317, VI, 120-126; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, V, 676-686; *Mecelle*, md. 766-767, 807, 809, 810, 813, 815, 816, 819, 831, 832; Ali Haydar, *Dürrü'l-hükkâm*, metinde geçen maddelerin şerhleri; Bilmen, *Kamus*, IV, 193-222; “İ‘âre”, *Mu.Fi*, XVI, 5-86; Th. W. Juynboll, “‘Ariye”, *IA*, I, 572-573; “‘Ariyya”, *El²* (İng.), I, 633.

BEŞİR GÖZÜBENLİ

ARİYYE

(bk. ARAYA).

ARİZA

(bk. ARUHAL).

ARİZATÜ'İ-AHVEZİ

(عارضة الاحودى)

Ebü Bekir İbnü'l-Arabî tarafından Tirmizî'nin *el-Câmi‘ u's-şâhih‘ine* yazılmış olan şerh
(bk. el-CÂMIU'S-SAHİH).